

Комедијата *Богатство* од Аристофан на македонски јазик (Кон Аристофан, *Богатство*, препев од старогрчки, предговор и белешки Даниела Тошева-Николовска, Три, Скопје, 2015. Стр. 115)

Дарин Ангеловски

Асистент истражувач
Институт за македонска литература
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

angelovskidarin@gmail.com

Од вкупно единаесетте зачувани драми од хеленскиот поет на комички интриги Аристофан, комедијата *Богатство* се појавува како осмо по ред преведено дело од овој автор на македонски јазик. Делото излегува како објава на издавачката куќа *Три* во препев од старогрчки јазик, со предговор и белешки на класичниот филолог Даниела Тошева-Николовска во 2015 год. и тоа се надоврзува на бранот македонски преводни изданија на делата на Аристофан што отпочна со почетокот на новиот милениум¹, иако преведувачкиот интерес за творештвото на овој автор во македонската културна средина е присутен и претходно. Имено, првите преведувачки импулси насочени кон Аристофановата комедија ги следиме уште кон средината на втората половина од XX век, според необјавените прозни преводи на комедиите *Птици* и *Женско собрание во Тесмофориј* од Анастас Ѓ. Таховски, обете достапни денес единствено на стручната јавност како архивски материјали во Македонската академија на науките и уметностите.

Библиографските потсетници говорат дека Аристофан за прв пат ја прикажал комедијата *Богатство* во 408 г. ст. е., а потоа, откако внесол извесни промени, за кои се смета дека најмногу се однесувале на хорскиот дел, а можеби и на елементите на комичкиот ефект, ја прикажал повторно во 388 г. ст. е. Оваа втора верзија, којашто современиот читател ја има денес пред себе, иако претставува последно дело од зачуваното творештво на Аристофан, се цени како не помалку значајно од неговите претходно поставени дела и поради увидот во развојот на атичката комедија што тоа го нуди.

Во недостиг на пообеман зачуван корпус на комички дела од разгледуваниот период (освен неколку зачувани наслови), комедијата *Богатство* денес се смета како показателна повеќе за карактеристиките на „средната“ отколку за „старата“ атичка комедија за чијшто претставник важи Аристофан. Тоа е така не само поради годината

---

¹ *Жаби* 2000, *Облаци* 2004, *Оси* 2011, *Птици* 2013, *Жени во собрание* 2013, *Лисистрата* 2013, *Славенички на Тесмофорији* 2014.

во која се поставува втората верзија на *Богатство*², а пред сè поради отстапувањата во структурата на комичкиот логос според отсуството на хорската лирика во делото, нешто што може да се сфати како своевидно преобликување на улогата на хорот од раскажувач, коментатор или дистанциран сведок на настаните во херој на дијалошката ситуација според комичкиот хабитус на дејствувачките лица. Секако, укинувањето на хорските партии како новововедување ја наоѓа својата реална подлога во променетите општествено-политички и економски услови во периодот на премин од V кон IV век ст. е. како мрачна декада од историјата на атинскиот полис, кога граѓаните повеќе не биле во можност да ги плаќаат скапите хорови. Од друга страна, како внатрешни белези на промените што ги претрпува комедијата се посочуваат и напуштањето на темите што се однесуваат на државната политика. Ова е, всушност, периодот кога во самата комедија сè повеќе почнува да слабее природата на личните напади кон одредени општествени и политички фактори на сметка на што се фаворизираат битовите и митолошко-пародирачките елементи, каков што е, впрочем, случајот и со Аристофановата комичка метафорика *Богатство*.

Од аспект, пак, на содржината, делото накусо може да се определи како фантастична приказна со среќен крај. Како и во другите дела на Аристофан така и во овој случај фабулата е раководена од идејата за промена на затекнатата состојба во сферата на јавниот живот (полисот), при што комичкиот ефект (откривањето на вистина преку смеа и сожалување) се постигнува со пресадувањето на идејата за промена на стварноста од сферата на јавното во сферата на приватното (домот). Имено, самото дејство се одвива во некој за нас непознат атички демос каде, доколку се послужиме со третиот од шесте содржински пресеци напишани од античките приредувачи што се поместени на самиот почеток на изданието, ја имаме следнава збиена претстава за содржината на приказната: „Некој си Хремил, бидејќи бил сиромашен и имал син, си размислувал како лошите [οἱ φαῦλοι] толку добро си живееле, а на чесните [οἱ δὲ χρηστοί] не им одело добро, па заминал кај Богот, и прашал за пророштво на кој од двата начина да го воспитува синот – дали да го учи на разборитиот зашто е сличен на неговиот нарав (бидејќи бил чесен), или на лошиот, зашто тогаш лошите луѓе имале добар живот...“³ Откако богот го посветувал да му пријде на првиот човек што ќе го сретне кога ќе излезе од храмот и да го покани во својот дом, се случило тоа да биде некој слеп старец. Тој на цврстите настојувања на селанецот Хремил и неговиот слуга Карион им открил дека е богот Богатство, кому Севс од пакост кон луѓето му го одзел видот, та бидувајќи слеп не можел да ги разликува добрите од злите луѓе и поради тоа неселективно ги дарувал со изобилства без оглед на имотната состојба.

Опирајќи се на неподносливата човекова лекомисленост, Аристофан и во случајот со ова свое дело се потврдува себеси како критичар на целокупната општествена стварност. Иако во предговорот кон македонското издание на *Богатство* како карактеристика на комедијата се посочува токму отсуството на актуелните политички теми, тие сепак имплицитно се содржани во рамките на универзалната општествена тема на стекнување на имотноста и богатството, провоцирајќи ја на тој начин во преден

---

² 338 г. ст. е. заедно со годината на смртта на Александар Македонски, 323 г. ст. е., се зема како хронолошка рамка на средната атичка комедија.

³ Превод на Даниела Тошева-Николовска.

план темата за нивната праведна распределба како сеприсутен и севременски етички проблем. Нужноста од општествена контекстуализација на делото ја открива визијата, т.е. копнежот на авторот кон една посакувана, но веќе одмината епоха од животот во Атика, кога класните разлики биле неутрализирани како резултат на надојдувачката воена опасност од Персија, та атичкиот демос уживал извесна социјална хомогеност. Оваа паралела на мошне специфичен начин ја обојува комедијата *Богатство* и како утописки проект, кој ја охрабрува мислата кон општествено уредување лишено од пороците на современиот миг во кој е создадено делото. Тоа е подвлечено со развојот на фабулата во оној момент кога борбата против неетичноста созрева со прогледувањето на богот Богатство.

И покрај нагласениот дисконтинуитет во театарската и во книжевната рецепција низ вековите, Аристофан својата слава во современата доба ја должи токму на борбата со неморалот и нечовечноста, кои како теми во неговите раскошни комедии се мошне умешно вткаени како конструктивна критика чишто цели се мотивирани од потребите за вистина, праведност, мудрост и благородие. Реализирани во согласност со средствата со кои се служи комедијата: пародија, мимикричност, дволичност, но и двосмисленост, делата на Аристофан претставуваат предизвик за креативна интерлитерарна комуникација особено денес, кога приближувањето и приопштувањето на античкиот книжевен текст претставува резултат на задлабочена филолошка дејност. Таков е случајот и со македонското издание на комедијата *Богатство*. Препевот е усогласен со метарот на оригиналот и тој е опремен со богат паратекстуален апарат, кој се состои од белешки за карактеристичните или помалку познатите поими, и повеќеслоен предговор. Во него се согледува местото на ова дело во рамките на античката комичка традиција и содржински се проследува фабулата според хоризонталната структура на комедијата: Пролог (1–252 стих), Парод (253–321), Прва епизода (322–626), Втора епизода (627–770), Трета епизода (771–801), Четврта епизода (802–958), Петта епизода (959–1096), Шеста епизода (1097–1170), Ексод (1171–1209).

Освен кон овие аспекти, во предговорот вниманието е насочено кон структурните отстапувања што се карактеристични за комедијата *Богатство*, а се согледуваат во однос на другите дела на Аристофан. Такви се, на пример, отсуството на парабасата како главна хорска партија во која авторот преку хорот комуницира со публиката за актуелни прашања, подвлечено е и отсуството на другите хорски партии; се укажува внимание на линеарната структура на агонот за разлика од неговата разгранетост во другите дела на Аристофан, а акцент е ставен и на отстапувањата од вообичаената структура на дијалогскиот дел помеѓу антагонистите – селанецот Хремил и персонифицираниот лик Сиромаштија. Посебно внимание привлекува третиот и последен дел од предговорот посветен на споредбено согледување на протагонистот и девтерагонистот од *Богатство* со овие персонажи во другите комедии на Аристофан.

Сето тоа говори дека преводот на комедијата *Богатство* од Аристофан обезбедува достоинство место во македонската преводна литература од класичните јазици. Неговата појава ја интензивира книжевната рецепција на Аристофан кај нас, овозможувајќи му на читателот уловување на вистината, благородието и етичноста преку смеата предизвикана од вешто составениот (и преведен) комички парадокс.